

TERMINOLOGIE

TERMINOLOGY

TERMINOLOGIE

TERMENI INTERNAȚIONALI ÎN LEXICUL ROMÂNESC⁵

Chiar dacă nu există criterii riguroase pe baza cărora se poate stabili dacă un cuvânt are sau nu caracter internațional, se admite, în general, că un termen poate fi inclus în această categorie dacă se folosește în cel puțin trei dintre limbile de circulație internațională, neînrudite imediat: *engleza, germana, franceza, spaniola, italiana, rusa* [1]. Un cuvânt devine internațional dacă se răspândește sau „călătorește” în mai multe limbi între care nu există o legătură genealogică imediată. Astfel, termenii internaționali reprezintă de fapt o categorie aparte de cuvinte călătorești de care s-a ocupat cu precădere, în lingvistica românească, Al. Graur. Chiar dacă observațiile făcute de lingvistul român amintit sunt valabile și astăzi, în legătură cu termenii internaționali se mai pot face însă cel puțin două observații.

Prima observație se referă la faptul că limbile acceptate astăzi ca „internaționale” au jucat, mai ales în trecut și în anumite cazuri, rolul de vector în răspândirea internațională a unor cuvinte din limbile vorbite în Orientul Îndepărtat sau în așa-numita Lume Nouă. Spaniolii și portughezii, descoperitorii și exploratorii Americii Centrale și de Sud, au asimilat în vorbirea lor cuvinte din limbile populațiilor locale, unele dintre acestea dispărute astăzi, cu care au venit primii în contact. Din spaniolă au pătruns în celelalte limbi europene, mai întâi în franceză, o serie de cuvinte din limbile amerindiene: *alpaca, cacao, coca, condor, hamac, lamă* („animal ierbivor”), *pampă, puma, savană, tomată, uragan, yucca*. Prin portugheză s-au răspândit în Europa, de regulă tot prin intermediul francezei, cuvinte din limbile vorbite în America de Sud: *jaguar, piranha, tapiocă, tapir*, dar și din unele limbi africane, *banană, macac* sau asiatice, *bambus, pagodă* etc.[2] Francezii și englezii stabiliți în Canada au preluat, împreună cu obiectele respective, cuvinte din vorbirea populațiilor autohtone care s-au răspândit apoi în majoritatea limbilor vorbite în Europa: *caiac, hanorac, iglu, mocasin, oposum, tobogan*. De asemenea, englezii care s-au stabilit în India în perioada colonială au contribuit la răspândirea unor cuvinte din hindi: (*foc*) *bengal, iută, piper, polo, punch*. Pot fi menționate și cuvinte din japoneză (*kimono, harakiri, mikado, ricșă, samurai*) sau din chineză (*caolin, nanchin /satin*) răspândiți tot prin franceză sau engleză.

---

⁵ Lucrarea a fost susținută în plenum conferinței internaționale *Lexic comun / lexic specializat. Interculturalitate și plurilingvism în context european*, Galați, 11-12 iunie 2015.

Toate aceste cuvinte și, desigur, multe altele călătorind dintr-o limbă în alta au căpătat forme diverse specifice fiecărui idiom în parte. Mai trebuie adăugat și faptul că, la origine, este vorba de percepții fonetice ale unor cuvinte necunoscute vorbitorilor nativi ai limbilor spaniolă, portugheză, engleză sau franceză. Cuvântul caraidian care denumea o furtună foarte puternică a fost perceput de portughezi sub forma *furaçã o*, iar de spanioli sub forma *huracan*, ceea ce explică formele mai vechi din engleză *furacan(e)*, *haurachana*, *hurricano*, forma fixată în uz încă din secolul al XVI-lea fiind *hurricane*. Francezii l-au pronunțat *ouragan*, iar în română a pătruns din franceză pe cale orală, *uragan*. [3]

Astăzi răspândirea unor cuvinte din limbile care se vorbesc la mare depărtare de Europa se realizează mult mai direct decât în perioada marilor descoperiri geografice sau a colonialismului când acționau una sau mai multe limbi vector. De exemplu, direct din engleză a fost asimilată peste tot în lume terminologia IT, considerată internațională:

bit, blog, C.D., c.d.-player, digit, display, e-mail, exit, facebook, forword, file, whi-fi, hard-disk, lap-top, listing, maus (mouse), notte-book, on line, scanner, smart-phone, site, soft, tweeter, update, walkie-talkie, woofer etc.

De curând, răspândirea internațională a unor termeni, indiferent de originea lor, se face de regulă prin mass-media, prin industria hotelieră și a turismului, sau chiar unele limbi precum chineza sau japoneza care au început să fie studiate în școli de la noi sau din alte sate europene. Relativ recent au pătruns în română termeni internaționali referitori la:

- realități ale lumii arabe: *ayatolah, intifada, jihad, mogul, moloh, mujahedin, salafist, sunit, šiit; Al Qaeida*
- mâncăruri și băuturi exotice: *delimanjoo, frushi, kimchi, nori, sashimi, sushi, syociu, teryaki, tofu, wasabi;*
- fructe și plante exotice: *acai, babaco, cherimoya, durian, fico, fijo, ginseng, guava goji/noni, kaki (specie de fructe exotice), kiwano, kiwi, limeta, litchi, mangostan, maracuja, nangka, nashi, pitaya, pomelo, pompelmo, rambutan, ratan, salak, tamarillo, tamarind;*
- denumiri diverse: *haiku, taekondo, tsunami, wok etc.*

A doua observație care se poate face în legătură cu termenii internaționali se referă la faptul că limbile de circulație internațională sau mondială nu au fost de-a lungul timpului aceleași. În Antichitate limbile de comunicare internațională erau *persana, egipteana, greaca și latina*, iar, în Evul Mediu și Renaștere, *latina savantă* îndeplinea, într-un anumit fel, rolul pe care îl are azi engleza în diferite domenii de activitate. Nu trebuie neglijată nici contribuția limbii arabe la răspândirea internațională mai ales a unor termeni din științele exacte sau din chimie. Astfel nu este exagerat să considerăm că unele cuvinte care au originea în aceste limbi și s-au

răspândit și fixat în limbile europene moderne de azi sunt tot termeni internaționali:

- din persană: *alcov, azur, bazar*;
- din egipteană: *alabastru, barcă, canapea, chimie, pahar*;
- din greacă: *alambic, anșoa, cremă*.
- din arabă: *azimut, beduin, cifră, zero*.

Cei mai mulți termeni internaționali provin din latina savantă pe baza căreia s-au constituit cele mai multe terminologii științifice moderne. De remarcat este faptul că în limba română veche, adică înainte de 1780, au fost atestați numeroși termeni din latina medievală și savantă care au statut de termeni internaționali:

audiență, chirurg, colegiu, colonie, comisar, comisie, comunicație, conferință, contract, contradicție, coral, corespondență, cristal, cronică,, doctor, elector, element, emineță, fantastic, figură, formulă, fundament, grație, informație, inspector, instanță, instrument, linie, mediator, mod, paroh, prefect, probă, provincie, punct, purgatoriu, registru, rezident, rezident, rezoluție, safir, secretar, sectă, sentință, testament, tribunal, uz, victorie.

Este de presupus că mulți termeni medicali au pătruns în română direct din latina savantă înaintea exercitării masive a influenței franceze. De exemplu, sunt atestați încă de la 1705 termeni ca *antidot, flegmă, cronic, laringe*, la 1770, *reumatism, simptom*, la 1790 apar în română *cristalin, umoare, parenchim* etc.[4]

Un cuvânt devine internațional din cauze diverse. Fără îndoială, importantă este circulația obiectului denumit, dar și necesitatea utilizării unor terminologii unitare în diverse domenii, medicină, matematică, fizică, biologie, chimie etc. Mai poate fi amintit prestigiul de care se bucură la un moment dat o lucrare fundamentală. Cel mai bun exemplu este *Biblia* prin intermediul căreia s-au răspândit o serie de cuvinte, care pot fi coniserate în egală măsură internaționale, din ebraică, dar și din greacă sau latină, ținând seama de primele traduceri ale acestei lucrări: *amin, apocalipsă, , diavol, icoană, idol, înger, sfânt* etc.

Dinamica termenilor internaționali este foarte rapidă. Unele obiecte, dispozitive, apartae etc., implicit și cuvintele care le denumeau, sunt mai puțin folosite sau chiar au dispărut: *floppy-disk, video palyer, bandă magnetică, telegraf*[5] etc. Fără îndoială și româna dispune de un număr important de cuvinte internaționale, după statistica făcută de Graur în 1954, 93 dintre acestea fiind deja intrate în fondul principal lexical: 83 latinești, 12 franceză, 1 engleză. Probabil dacă s-ar face o nouă statistică, numărul termenilor internaționali din engleză care au intrat în fondul principal lexical ar fi astăzi mult mai mare.

În concluzie se poate afirma că termenii internaționali nu sunt în exclusivitate o realitate a lumii moderne, mai precis a globalizării sau a anglicizării. Chiar dacă la prima vedere pare exagerat, cuvinte ca *pahar* sau *canapea* sunt la fel de internaționale ca *smartphone* sau *computer*.

NOTE

- [1]. Hristea (1975), p. 499 – 504. La aceste limbi s-ar putea adăuga și *portugheza* dacă ținem seama de contribuția acestui popor la marile descoperiri geografice.
- [2]. Sala (2010), *passim*.
- [3]. Hoad (1986), 223.
- [4]. Toma (2003), p. 234 – 250 *passim*.
- [5]. Substantivul *telegraf* este amintit de Graur (1968), p. 276, în categoria termenilor internaționali de origine grecească intrați în fondul principal lexical românesc. Este evident că acest cuvânt tinde să iasă din fondul principal, deoarece dispozitivul respectiv a fost înlocuit de alte modalități de transmitere la distanță a mesajelor.

BIBLIOGRAFIE

- Graur, Al. (1968). *Tendențele actuale ale limbii române*, București: Editura Științifică.
- Graur, Al. (1978). *Dicționar de cuvinte călătore, București: Editura Albatros.*
- Hoad, T. F. ed. (1986). *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*, New York: Oxford University Press.
- Hristea, Theodor (1975). *Calcul internațional în „Studii și cercetări lingvistice”, nr. 5, anul XXVI, p. 499 – 504.*
- Sala, Marius (2010). *101 cuvinte moștenite, împrumutate și create*, București: Editura Humanitas.
- Toma, Elena (2003). *Limbajul științific românesc la începutul epocii moderne (sec. XVIII – XIX)*, București: Editura Universității din București.

INTERNATIONAL WORDS IN ROMANIAN VOCABULARY

Abstract: *This article refers to international terms of the Romanian language as a category of faring words. We can distinguish several categories of international words if we consider the way they have spread in different languages. In the past some languages such as Spanish, Portuguese, English, French spread words of Amerindian languages, Hindi, Eskimo, Chinese, Japanese etc. Today international words of English or other languages are spread directly through the media.*

Key words: *linguistics, lexicology, international terms, loan words, Romanian vocabulary.*